

Učenje o zemljevidih s četrtošolci v šolski knjižnici

Learning about Maps with Fourth-graders
in the School Library

Gregor Škrlič

Izveček

V prispevku je opisan pouk s četrtošolci, ko se v okviru družbe začnejo podrobneje seznanjati z orientacijo in zemljevidi. Predstavljen je tudi primer dobre prakse, ko se pouk razširi med police v šolsko knjižnico, kjer se učenci orientirajo, poglobljeno seznanijo z legendo ter postavitvijo gradiva. Omenjena je tudi povezava pouka s šolo v naravi, ki je nadgradnja in prenos teorije v prakso.

Ključne besede:

šolska knjižnica, zemljevidi, knjižnično gradivo, kartografija, kartografsko opismenjevanje, legenda, orientacija

UDK 027.8:912

Key words:

school library, maps, library material, cartography, cartographic literacy, legend, orientation

Abstract

The article describes a fourth-grade class where students begin to learn more about orientation and maps in the subject Society. It also includes a good practice example of expanding the learning process to the school library, where students practice orientation, learn, in greater detail, about the concept of the legend and are introduced to the placement of the material. The article also mentions the connection between learning in the classroom and out-of-school classes, as an upgrade and a transition of knowledge from theory to practice.

**Knjižničar pripravi
uvodno motivacijo,
nato pa se pouk
nadaljuje med
knjižnimi policami,
kjer se s pomočjo
orientacije ter z
uporabo legende
učenci znajdejo ter
razrešijo zadane
naloge.**

UVOD

Kaj pravzaprav je orientacija? Ali se moramo znati orientirati, ko pridemo v določen prostor, kraj, in za to, da lažje potujemo ter se premikamo? Ali obstaja kakšna sopomenka za besedo orientacija? Mogoče je ustrezna beseda usmeritev? S takšnimi temami in besednimi ugankami se srečujejo učenci v 4. razredu osnovne šole, ko se pri pouku družbe začnejo pogovarjati ter učiti o orientaciji, zemljevidih ter povezanih temah.

V naslednjih poglavjih je posebej predstavljeno načrtovanje pouka v okviru predmeta družba v 4. razredu, kjer je obravnavana snov povezana z orientacijo, zemljevidi in ustreznimi pripomočki. Podrobneje je opisan potek pouka v šolski knjižnici, kamor učiteljice pripeljejo učence po dogovoru s knjižničarjem.

Knjižničar pripravi uvodno motivacijo (izmišljene zemljevide iz vnaprej izbranih knjig, ki jih prikaže na i-tabli), nato pa se pouk nadaljuje med knjižnimi policami, kjer se s pomočjo orientacije ter z uporabo legende učenci znajdejo ter razrešijo zadane naloge. Navedena je tudi povezava teoretičnega dela pouka s praktičnim, ki ga četrtošolci izvedejo vsako leto v sklopu šole v naravi.

POUK V 4. RAZREDU

Vsako šolsko leto učiteljice v četrtem razredu z učenci obravnavajo snov po učnem načrtu, med drugim večjo pozornost namenijo tudi tematskemu sklopu, poimenovanem Beremo in rišemo zemljevide.¹ Vsakič so se tudi povezale s knjižničarjem in načrtovale pouk v knjižnici.

Učencem v 4. razredu je bila vedno zanimiva uvodna motivacija in razlaga o pradašnjini ter praljudih in razlaga o zavedanju, da so se že takrat morali znati orientirati v naravi, po svetu, da so lahko uspešno selili svoja plemena iz kraja v kraj. Ravno tako so si morali zapomniti, kam so šli na lov in kje so nabirali hrano (boj

1 Ure pouka smo izvajali že po starem učnem načrtu, še pred posodobitvami leta 2011. Če bomo v bodoče ta pouk s četrtošolci še izvajali v sklopu KIZ, bo potrebno pripraviti posodobitvi in uskladiti z novimi načrti ter gradivi.

za preživetje). In vse to brez posebnih sodobnih naprav.

V uvodni uri učenci spoznajo nove do sedaj neznane besede, v zvezek zapišejo definicijo orientacije, ki pomeni »ugotavljanje svoje lege, svojega položaja glede na določene točke, znamenja« (SSKJ, 2014, str. 1099). V učbeniku preberejo besedilo, v katerem so zapisani podatki o vetrovnici, kaj to je in kako izgleda. »Ker se mnogokrat želimo orientirati natančneje, so nam v pomoč stranske smeri neba« (Umek, 2006, str. 21) in se z njihovo pomočjo lažje znajdemo ter orientiramo. Nato pregledajo še slikovni material ter rešujejo nekaj začetnih nalog v delovnem zvezku. Med pomembnejšimi pojmi so poleg orientacije še kompas, smeri neba, zemljevid in atlas.

Pri naslednji uri pouka učiteljica na začetku pokaže več različnih zemljevidov (stenski, tematski in ročni zemljevid Slovenije). S pomočjo zemljevida v roki učence spodbudi k razmišljanju, kaj zemljevid sploh je, čemu je namenjen, kdo ga lahko in zna uporabljati in ali zna kdo sam naštetati določene sestavne dele zemljevida. Skupaj z učenci se pogovorijo o sestavnih delih zemljevida (naslov zemljevida in kaj ta pove, kaj je legenda in merilo zemljevida). Učence tudi vpraša, kje na šoli še najdejo kakšen zemljevid. Skupaj ugotovijo, da jih je največ v knjižnici in učilnici za geografijo ter na malem odru (in verjetno še kje). Ob tem napove, da bo naslednja ura izvedena v šolski knjižnici. V nadaljevanju ure se učenci učijo brati podatke na zemljevidu ter si v zvezek zapišejo podrobno opredelitev sestavnih delov zemljevida (vsak zemljevid ima naslov, legendo, merilo, oznako strani neba in letnico izdelave). Pred zaključkom ure ter navodili za domačo nalogo učiteljica razredu pokaže še kompas, ki bo podrobneje obravnavan pri naslednji uri.

POUK V KNJIŽNICI

Učenci so bili razdeljeni v skupine in na vsaki mizi so bili pripravljeni učni listi.² Knjižničar je

2 Učni list v prilogi je oblikovno prirejen za prispevek.

Knjižničar je na i-tabli prikazal različne zemljevide iz leposlovnih del.

začel z uvodno motivacijo in prisotne najprej vprašal, če se kdo spomni orientacije po šoli v 1. razredu, ko so se učenci v okviru pouka spoznavanja okolja seznanjali z načrtom šolske stavbe in se usmerjeno premikali po šoli. Nato je sledilo vprašanje, če kdo bere takšne leposlovne knjige oz. zgodbe, v katerih so zelo pomembni zemljevidi, in če se kdo spomni katere od teh knjig. Knjižničar je na i-tabli prikazal različne zemljevide iz leposlovnih del. Prvi zemljevid je prikazoval Avantio³ – prepovedano deželo. Skupaj z učenci so se pogovorili o orientaciji s pomočjo tega zemljevida, če bi se znašli znotraj te dežele (Ali se znajdete? Ali je zemljevid dovolj jasen? Kaj vam pove tak zemljevid? Imate boljšo predstavo o izmišljenem svetu?). Po kratkem pogovoru je prikazal še tri zemljevide, najprej zemljevid Zemljemorja,⁴ nato zemljevid Divje dežele⁵ in nato še zemljevid Dežele dinozavrov⁶ ter povprašal, če so imeli zemljevidi kakšne podobnosti, skupne lastnosti, elemente. Odgovori učencev so bili vsakič zanimivi.

pouk. Učenci so prepoznavali gradiva, ki so bila na mizi (atlasi, zemljevidi, slikovni atlasi, ročni zemljevidi, avtokarte, zgodovinski atlasi ...). Med splošnimi cilji KIZ je zapisano, da »učenci z uporabo knjižničnega gradiva in drugih informacijskih virov spoznavajo probleme in se učijo učinkovitih strategij njihovega reševanja. Učenci razvijajo različne spretnosti in sposobnosti, npr. komunikacijske, informacijske, raziskovalne« (Sušec, 2005, str. 6). Med nalogami učnega lista je bila ena, povezana z razstavljenimi gradivi, saj so morali učenci prepisati oz. dopolniti eno od nalepk z gradiva, ki si ga je skupina izbrala. Poiskati so morali tudi oznako oz. polico, kje v knjižnici se nahaja. Vseh oznak niso poznali in niso vedeli, kje se nahajajo, zato so si pomagali z legendo in prostorskim načrtom knjižnice, ki visi na steni knjižnice, ter tako ponovili že usvojena znanja o iznajdljivosti v knjižnici in se hkrati pravilno orientirali v prostoru. UDK-številko z nalepke so razrešili z besedo, ki so jo našli zapisano na legendi in ujemajoči se polici (npr. številka 912

Slika 1: Na fotografijah so prikazani zemljevidi, ki so jih učenci spoznavali pri pouku

Po uvodnem pogovoru o zemljevidih je knjižničar pozornost preusmeril na razstavljena gradiva, ki so bila pripravljena namensko za

je razrešena z besedo atlasi in tako je označena tudi polica).

Da se lažje najdemo oziroma orientiramo v današnjih časih, uporabljamo različne naprave (kompas, višinomernik, GPS, računalnik). Učenci so si od teh podrobneje ogledali le kompas (fizično napravo) ter projekcijo s posameznimi deli ter razlago. Učenci, ki so želeli kaj več povedati oz. so poznali zanimive

³ Zemljevid iz knjige *Lov na pošasti*, št. 24, Založba Alica, 2010.

⁴ Zemljevid iz knjige *Čarovnik iz Zemljemorja*, Mladinska knjiga, 2005.

⁵ Zemljevid iz knjige *Hobit*, Mladinska knjiga, 1986.

⁶ Zemljevid iz knjige *Zaliv dinozavrov*, št. 5, Mladinska knjiga, 2010.

Slika 2: Razstavljeno gradivo za potrebe pouka

Šola v naravi je vsako leto organizirana tako, da se v projektnem tednu zvrsti veliko dejavnosti, kjer učenci nadgradijo teoretično znanje s praktičnim delom.

Skupaj z učitelji vsako leto bolj ugotavljamo, da so v dobrih desetih letih generacije nekako pozabile na klasične zemljevide, avtokarte in govorijo le o 'spletnih' zemljevidih (aplikacijah), kot so 'Google maps', ki delujejo s pomočjo signala GPS.

podatke, so prišli pred tablo ter vse razložili. Kot zanimivost naj navedem, da so nekateri hkrati povedali tudi, da v knjižnici pa kompas res ni potreben, še posebno, če si vsa leta sledil razlagam, kako se znajti v knjižnici in če znaš prebrati legendo ter vse oznake, ki jih knjižničar pripravi.

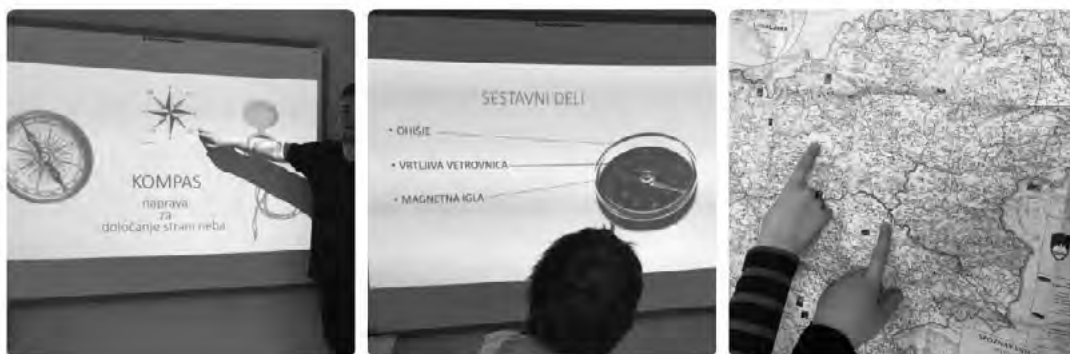
Ob tem je učiteljica opozorila tudi na orientacijo po znamenjih v naravi in primerjala naravo s knjižnico, če so v knjižnici kakšna posebna znamenja, po katerih se učenci lahko ravna. »Orientiranje s pomočjo znamenj v naravi je le zasilno, približno in nezanesljivo. Vendar je včasih edina rešitev,« (Prosen, 1981, str. 14) in te načine bodo učenci preizkusili, ko se bodo odpravili v šolo v naravi. Šola v naravi je vsako leto organizirana tako, da se v projektnem tednu zvrsti veliko dejavnosti, kjer učenci nadgradijo teoretično znanje s praktičnim delom (imajo orientacijo s karto in brez nje ter tako utrdijo svoje znanje o orientaciji,

glavnih straneh neba, preizkusijo tudi orientacijo s senco, uro in kompasom).

Učenci so po skupinah reševali učne liste ter si ogledovali gradiva. Brskali so po atlasih, po zemljevidih iskali kraje, saj so morali v nemo karto na učnem listu zarisati lokacijo Ljubljane. Knjižničar je učencem ponudil tudi možnost, da se vrnejo v knjižnico v času podaljšanega bivanja in si pobližje pogledajo zemljevide, dostopne preko spleta.

SKLEP

V prispevku je bil predstavljen pouk v 4. razredu, ko se začne obravnavati in učenje o orientaciji. Ob tem je pomembno, da učitelji snov povezujejo z že znanimi dejstvi, da novosti osmislijo ter obogatijo z medpredmetnim poukom in povezovanjem s knjižničnim informacijskim znanjem. Pomembna je tudi založenost knjižnice z gradivi, ki so uporabna za tovrsten pouk. Učenci se v 4. razredu podrobneje seznani s kartografskim gradivom, uporabljajo ročni zemljevid in atlas, ki je prirejen za potrebe pouka z mlajšimi učenci. Zelo pomembno je, da mlade naučimo, kako se uporablja tiskane zemljevide in atlase. Skupaj z učitelji vsako leto bolj ugotavljamo, da so v dobrih desetih letih generacije nekako pozabile na klasične zemljevide, avtokarte in govorijo le o 'spletnih' zemljevidih (aplikacijah), kot so 'Google maps', ki delujejo s pomočjo signala GPS. GPS-naprava ima celo vrsto programov, ki nam kažejo, kje smo, kod smo hodili in v katero

Slika 3: Na fotografijah so utrinki pouka (spoznavanje kompasa, iskanje po zemljevidu)

smer moramo obrniti korak, kako daleč smo od cilja ali izhodiščne točke. Človek bi rekel, da kdor ima tako napravico in jo zna uporabljati, ne potrebuje ne zemljevida ne kompasa. Napak! Še bolj ju potrebuje, kajti GPS ima tudi slabo stran. Lahko se pokvari, še pogosteje pa mu odpovedo baterije ali akumulator. Takrat nam vseh 24 satelitov nad nami, ki nas usmerjajo, ne pomaga« (Dvoršak, 1995, str. 86). Kljub vsej tehnologiji je potrebno znanje branja tiskanih zemljevidov (mogoče zmanjka elektrike, interneta ...), da se lahko posameznik orientira v določenem prostoru in načrtuje pot. Ravno tako je potrebno poznati

naravne lastnosti in namige, saj se lahko hitro zgodi, da se kdo izgubi.

Vse pridobljeno znanje učenci praktično preizkusijo, ko se odpravijo v šolo v naravi in doživijo projektni teden, posvečen orientaciji. Vsako leto so deležni zanimivih dejavnosti, kot je denimo orientacija s karto in brez nje, orientacija s senco, z uro in s kompasom ter raziskovanje gorskega potoka idr. Znanje uporabe zemljevidov je tudi podlaga za vsa leta šolanja naprej, saj se od 6. razreda dalje pri pouku geografije kot tudi zgodovine večkrat ukvarjajo z zemljevidi, atlasom in drugimi pripomočki. ●

Literatura

Atlas: družba in jaz: družba za 4. in 5. razred devetletne osnovne šole. 2004. 1. izd. Ljubljana: Modrijan.

Dvoršak, A. 1995. *Preživetje v naravi.* Ljubljana: Kmečki glas.

Prosen, M., Rotar, J., Svetik, P. 1981. *Orientiranje v naravi.* Ljubljana: Mladinska knjiga.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2014. 2., dopolnjena in deloma prenovljena izd. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Sušec, Z. 2005. *Knjižnična informacijska znanja: program osnovnošolskega izobraževanja: cilji in vsebine.* Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Umek, M. 2006. *Družba in jaz 1: družba za 4. razred devetletne, osemletne osnovne šole.* Učbenik. Ljubljana: Modrijan.

GREGOR ŠKRLJ, univ. dipl. bibl., je zaposlen v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

V času pisanja članka je bil avtor zaposlen kot šolski knjižničar na OŠ Prule.

Naslov: NUK, Turjaška 1, 1000 Ljubljana

E-pošta: gregor.skrelj@nuk.uni-lj.si

PRILOGA 1: UČNI LIST

UČNI LIST (družba, 4. razred)

1. Ali poznamo različne zemljevide? DA NE

2. Skupina si izbere eno izmed razstavljenih gradiv ter zapiše naslov in ustrezno dopolni knjižnično nalepko.

Iz nalepke izpiši številčno oznako police ter zraven z besedo zapiši poimenovanje te police.

3. Povežite pojme s pravilno razlago.

ATLAS

Določanje lege neke točke ali smer gibanja glede na strani neba.

ORIENTACIJA

Papir z upodobitvijo zemeljskega površja, v določenem merilu.

ZEMLJEVID

Zbirka zemljevidov, slik iz določene stroke v obliki knjige.

4. Na zemljevidu Slovenije označi in poimenuj smeri neba. Označi, kje leži Ljubljana.

